

ბაღავრიჯით, თუ ღაპიხოსაბით?!

სასურსათო კრიზისი: რეალობა და პროგნოზები

„ჩვენ მარტო იმას უნდა ვეცადოთ, პური იმდენი მოვიყვანოთ, რომ სასყიდელი არ გავვიხდეს და ჩვენს შინაურ ბაზარს ეყოს“.

ილია ჭავჭავაძე

საქართველო უძველესი აგროკულტურის ქვეყანაა. ქართველი ხალხი ხორბალს ჯერ კიდევ ენეოლითის ხანაში იცნობდა და უკვე მოჰყავდათ ხორბლის რამდენიმე სახეობა („იფელი“, „ასლი“, „დოკა“, „მახა“, „ზანდური“, „დოლი“, „ხელოგო“). ეს იმის დამადასტურებელია, რომ ხორბლის კულტურულ სახეობათა ფორმირებაში ქართველმა ერმა აქტიური მონაწილეობა მიიღო.

სადღეისოდ მსოფლიოში აღწერილი და რეგისტრირებულია ხორბლის ბოტანიკურ გვარში შემავალი 23 კულტურული და 4 ველური სახეობა. ამათგან საქართველოში წარმოდგენილია 14 კულტურული სახეობა. ქართულ კულტურულ ხორბალთა შორის აღწერილია 150-ზე მეტი სახესხვაობა და ჯიშთა დიდი მრავალფეროვნება (150). მათ წარმოქმნას და ჩამოყალიბებას ხელი შეუწყო საქართველოს ბიოგეოკლიმატურმა მრავალფეროვნებამ, ქართველი კაცის გარჯამ, შემოქმედებითა უნარმა და ხალხურმა სელექციამ.

დღეს მსოფლიოში ფინანსურ-ეკონომიკური და სასურსათო კრიზისი მძინვარებს.

მოსალოდნელი გლობალური სასურსათო კრიზისის შესახებ არაერთი საერთაშორისო ორგანიზაცია აფრთხილებდა მთელ მსოფლიოს. კერძოდ, ჯერ კიდევ გასული საუკუნის ბოლოს გამოქვეყნდა გაერთიანებული ერების ორგანიზაციასთან არსებული სურსათისა და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაციის (FAO) პროგნოზი იმის თაობაზე, რომ 2015-2020 წლებში პლანეტის მოსახლეობის მოთხოვნილება კვების პროდუქტებზე 50%-ით გაიზრდება, რაც უმწვავეს სასურსათო კრიზისს გამოიწვევდა. FAO-ს გენ. მდივანმა ჟაკ დიოუფმა კი ხაზგასმით აღნიშნა, რომ „თუ არ მოხდება სურსათის წარმოებაში ტექნოლოგიური გარღვევა, შესაძლოა 2010 წლიდან დაიწყოს მძიმე სასურსათო კრიზისი“.

ეს ოფიციალური განცხადება სერიოზული გამაფრთხილებელი სიგნალი უნდა გამხდარიყო სურსათის იმპორტიორი განვითარებადი ქვეყნებისათვის (მ.შ. საქართველოსთვისაც), რადგან გლობალური სასურსათო კრიზისის ნეგატიური შედეგები, როგორც წესი, პირველ რიგში, ასეთი კატეგორიის ქვეყნების ღარიბ მოსახლეობაზე აისახება.

აქედან გამომდინარე, დღეს უპრიანი იქნება, დავსვათ კითხვა იმის თაობაზე, თუ რა გაკეთდა (ან კეთდება) ჩვენს ქვეყანაში მოსალოდნელი სასურსათო კრიზისის პრევენციისათვის? — პრაქტიკულად, არაფერი. უფრო მეტიც, 2000-2007 წლების ფაქტობრივ მონაცემებს კრიტიკულად თუ გაგანალიზებთ დავინახავთ, რომ სურსათის წარმოების მხრივ საქართველოში მდგომარეობა კიდევ უფრო გაუარესდა. კერძოდ, 2006-2007 წლებში მარცვლეულით თვითუზრუნველყოფის კოეფიციენტი წინა სამი წლის საშუალოსთან შედარებით 21 პროცენტული მუხლით შემცირდა და 29%-ი შეადგინა. ეს იმ პირობებში, როცა მარცვლეულის იმპორტი 2006 წელს ყველაზე მაღალი იყო (859 ათასი ტ.) 2000 წლის შემდეგ. ანალოგიურად შემცირდა კარტოფილის (მეორე პურის), ბოსტნეულის, მცენარეული ზეთის და კვების სხვა ძირითადი პროდუქტების თვითუზრუნველყოფის მაჩვენებლებიც.

გაეროს გენერალური მდივნის პან გი მუნის განცხადებით, სურსათზე ფასების ზრდა საერთო ეკონომიკუ-

რი კრიზისის მაჩვენებელია. გაეროს სასურსათო პროგრამამ დონორი ქვეყნებიდან უკვე გამოითხოვა დამატებით 755 მლნ აშშ დოლარი ჰუმანიტარული საქმიანობის უზრუნველსაყოფად. მისი თქმით, საკვებ პროდუქტებზე (განსაკუთრებით ხორბალზე, ბრინჯზე, მცენარეულ ზეთზე და სხვ.) ფასების მკვეთრმა ზრდამ შეიძლება ნეგატიური ზეგავლენა მოახდინოს ეკონომიკურ ზრდასა და უსაფთხოებაზე მსოფლიოს მასშტაბით.

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მონაცემებით, მსოფლიოში შიმშილის ზღვარზე იმყოფება 2 მლრდ. მეტი ადამიანი, ხოლო რეალურად უკვე შიმშილობს 850 მლნ. ცნობილია ისიც, რომ ბოლო წლებში მოშიმშილეთა რიცხვის შესამცირებლად გატარებულმა ღონისძიებებმა ხელშესახები შედეგი ვერ გამოიღო.

გაეროს გენერალური მდივნის პან გი მუნის მონაცემებით, წარმოებასთან შედარებით სურსათზე მოთხოვნის ზრდის გამო 2007 წელს ფასები 70%-ით გაიზარდა. სურსათის ფასებზე სერიოზულ გავლენას ახდენს ბუნებრივი კატაკლიზმები, რომლის ნაკლებობასაც თანამედროვე მსოფლიო ნამდვილად არ უჩივის. სურსათით მოსახლეობის უზრუნველყოფის პრობლემის სიმწვავე იმითაც დასტურდება, რომ ყოველწლიურად მსოფლიოში შიმშილისა და სურსათის ნაკლებობისგან 36 მილიონი ადამიანი იღუპება, ხოლო სასურსათო პროდუქტებზე ფასების 1%-იანი მატე-

პანატა კოლუაშვილი

სრული პროფესორი, ემდ, საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის ნევრ-კორესპონდენტი

ბა, მოშიშვლილ ადამიანების 16 მილიონით ზრდას იწვევს. ასეთია სურსათისა და ნავთობპროდუქტების XXI საუკუნის კრიზისის არსი.

უარყოფითი შედეგების შესარბილებლად საჭიროა: **სახელმწიფოების მიერ ერთობლივი ღონისძიებების შემუშავება, ბიოსანვავის სანარმოებლად გამოსაყენებელი სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მოსავლიანობის გაზრდა, სანვავის მიღების ახალი ტექნოლოგიების შემუშავება, რათა ალტერნატიული პროდუქცია ფასის მიხედვით კონკურენტუნარიანი გახდეს; სურსათის გაძვირების შესაძლო შემცირება ახალი სელექციური სასოფლო-სამეურნეო კულტურების, პირუტყვის ჯიშებისა და ჰიბრიდების გამოყენებით; დარიბი ქვეყნებისადმი ფინანსური და სასურსათო დახმარებების მექანიზმის შექცევა; საერთაშორისო ორგანიზაციების – გაეროს, მსოფლიო ბანკის და სხვათა გააქტიურება** (შესამუშავებელია მოდელი რომელიც იმუშავებს), მოსახლეობის მიმდინარე ხსნისა და მოსალოდნელი „სასურსათო რევილუციების“ თავიდან ასაცილებლად. მაღალგანვითარებული ქვეყნების ბიუჯეტებსა და ფონდებში სასურსათო დახმარების პროგრამების გათვალისწინება, სიღარიბის დაძლევის ახალი მექანიზმების შემუშავება; სურსათის საყოველთაო გაძვირების პირობებში განვითარებად ქვეყნებში სასოფლო-სამეურნეო წარმოების გააქტიურება.

მსოფლიო ბანკის პრეზიდენტის **რობერტ ზოელიკის** განცხადებით, მოვლენა, რომელმაც ჩუმი ცუნამის სახელწოდება მიიღო, ჩვეულებრივი კატასტროფა კი არ არის, არამედ ადამიანის მიერ არის შექმნილი. ენერგომატარებლების და საკვები პროდუქტების ფასებს შორის ურთიერთკავშირის დარღვევა მდგომარეობას კიდევ უფრო დაამძიმებს კლიმატის გლობალურ ცვლილებასთან ერთად.

სამი პრობლემა, რომელიც ერთდროულად შეეხება და აღვივებს მსოფლიო კლიმატის შეცვლას, სასურსათო და განვითარების კრიზისს ეხება. აფრიკული ქვეყნები ჩანასახის განვითარების მდგომარეობაშია და XXI საუკუნეში ამგვარ მდგომარეობაში მყოფი ადამიანების ცხოვრება, კატასტროფის ტოლფასია. ამგვარი შეფასება მისცა გაეროს გენერალურმა მდივანმა **პან გი მუნმა** აფრიკაში მიმდინარე პროცესებს.

გლობალური დათბობის პირობებში როგორ განვითარდება სოფლის მეურნეობა (თუნდაც თეორიულად), საპარამი ვინ მოიყვანს ხორბალს, რბილად რომ ვთქვათ, გაუგებარია. მსოფლიო დღევანდელი დღით ცხოვრობს და მეცნიერების არაერთი სეროიზული გაფ-

რთხილების მიუხედავად, გარდუვალი საფრთხის თავიდან ასაცილებლად იმ თანხების გაცემას არ აპირებს, რომელიც აღნიშნული პროცესის ფუნდამენტურ შესწავლასა და პრევენციული ზომების მიღების შესაძლებლობას მისცემდა ადამიანებს.

ექსპერტთა აზრით, ინდოეთის და განსაკუთრებით ჩინეთის ეკონომიკის უსწრაფესმა განვითარებამ და მოსახლეობის უეცარმა გამდიდრებამ გამოიწვია სამომხმარებლო საქონელზე მოთხოვნის და შესაბამისად სანვავზე და საკვებ პროდუქტებზე ფასების არნახული ზრდა მთელ მსოფლიოში. სხვათა შორის, კომუნისტური ჩინეთის ხელისუფლება არ ერევა ბიზნესმენტა საქმიანობაში, მას ამის არც ცოდნა და არც გამოცდილება არ გააჩნია. მთავრობა ყველაფერს აკეთებს იმისათვის, რომ ჩინეთში სეროიზული ინვესტიციები ჩაიდოს.

სამწუხაროდ, თანამედროვე მსოფლიოში, საერთაშორისო გაერთიანებებსა და ორგანიზაციებში მიღებულ გადაწყვეტილებებს არ სდევს სათანადო ეფექტი და ეს განსაკუთრებით საგრძნობია, როდესაც მათ ძლიერი სახელმწიფოების სასიცოცხლო ინტერესები არ განაპირობებს.

ამდენად, შეიძლება ვთქვათ, რომ ამჟამად დედამიწაზე არ არსებობს და ალბათ არც უახლოეს პერიოდში გამოინახება სასურსათო უზრუნველყოფის გლობალური პრობლემის გადაწყვეტის უნივერსალური მექანიზმი (მოდელი). ჩვენი აზრით, ამ პრობლემის სიმძიმე დღესაც და მომავალშიც, ეროვნულ (ქვეყნის) დონეზე გადასაწყვეტი იქნება.

აშშ-მა ერთი მილიარდი დოლარი გამოყო ალტერნატიული სანვავის პროგრამისათვის, რომელსაც ენერგეტიკისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროები განახორციელებენ. ბიოსანვავის გამოყენებით უახლოეს პერიოდში უნდა მოხერხდეს ბენზინის მოხმარების 20%-ით შემცირება. ევროკავშირი ამ გზით ბენზინის მოხმარების 6-დან 20%-დე შემცირებას გეგმავს.

განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმობა მოთხოვნა-მიწოდების დაბალანსებას იმის გათვალისწინებით, რომ მოთხოვნის 1%-ით ზრდა ფასის 20%-ით მატებას იწვევს.

მსოფლიო ბაზრებზე სურსათზე ფასების ზრდამ მოსახლეობის ყოველდღიურ ცხოვრებაში კორექტივები შეიტანა. ძვირადღირებულ და მაღალხარისხიან პროდუქტებზე მომხმარებლის მნიშვნელოვანმა ნაწილმა უარი განაცხადა, შედარებით იაფი საკვების მოხმარებაზე გადავიდა და საკუთარი რაციონიც შეკვეცა. ამას ევროპის მომხმარებელთა დაცვის ორგანიზაციის მიერ, მსოფლიოს (მათ შორის ევროპის) 27 სახელმწი-

ფოში ჩატარებული გამოკითხვა ცხადყოფს.

განვითარებულ ქვეყნებში ვითარება უკეთესია, თუმცა საკმაოდ დიდია იმ ადამიანების წილი, რომელთა საკვები ულუფა შემცირდა.

იაფ საკვებზე გადასულთა ყველაზე მაღალი პროცენტული მაჩვენებელი ევროპის მასშტაბით დიდ ბრიტანეთშია – 36%. გამოკითხვის შედეგები იმასაც აჩვენებს, რომ სხვადასხვა ქვეყნის მოსახლეობის 70% უკმაყოფილოა შესაბამისი სამთავრობო პოლიტიკით. აშშ-ს მოსახლეობის 58%-ს მიაჩნია, რომ ფასების ზრდამ სურსათზე, სანვავზე, ელექტროენერგიასა და გაზზე, მათ ცხოვრებაში კორექტივები შეიტანა.

საქართველოს ეკონომიკური განვითარების სასურველსა და შესაძლებელ მიმართულებაზე სერიოზული მსჯელობის კონტექსტში, ცხადია, მხოლოდ ორი რამ. **პირველი:** როგორი არ უნდა იყოს საქართველოს ეკონომიკური პოლიტიკა და **მეორე:** რომელია საქართველოს ეკონომიკური მომავლის ყველაზე სასურველი სახე.

სასურველია საქართველოს გარდაქმნა მაღალ განვითარებულ აგრარულ-ინდუსტრიულ ქვეყნად, რომელიც თვითონ დაიკმაყოფილებს თავის სასურსათო და სხვა საარსებო მოთხოვნილებებს, ექნება დადებითი სალდო პარტიორ ქვეყნებთან ვაჭრობაში და ექსპორტის საგნად მეცნიერებატექნიკური სამრეწველო, მეცნიერული და მაღალი ხარისხის (ეკოლოგიურად სუფთა) სოფლის მეურნეობის პროდუქცია. ეს სასურველი მიმართულება გულისხმობს საქართველოს უსაფრთხოებასაც (უშიშროება) ანუ მისი ეკონომიკური სიცოცხლისუნარიანობის გარანტირებულ შენარჩუნებადოსაც ვაერ ძალების (და მათი სხვადასხვა კომბინაციების) ნებათაგან დამოუკიდებლად.

ბოლო ათწლეულთა ტენდენცია იყო მსოფლიოში სურსათზე ფასების შემცირება. 1985-2005 წლებში ეს ფასები (რეალურ სყიდვისუნარიანობაზე გადაანგარიშებით) სამი მეოთხედით დაეცა, ახლა კი განუხრელად იზრდება. ხორბლის ფასი მხოლოდ 2007 წლის გაზაფხულიდან 2008 წლის ზაფხულამდე გაორმაგდა (400 დოლარი გახდა). სახელდება ამ მოვლენის ორი ძირითადი მიზეზი. **ერთია ცვლილება მოხმარებაში: რიგმა ქვეყნებმა თავისი ეკონომიკური კეთილდღეობის ზრდის წყალობით მეტის მოხმარება დაიწყეს, ვიდრე ადრე. მაგრამ ეს მიზეზი არც ერთადერთია, არც ნამყვანი. ასე რომ იყოს, მაშინ საკვების ფასების ზრდა მხოლოდ თანდათანობით იქნებოდა და არა უეცარი, როგორც ახლა რეალურად ხდება. ნამყვანი მიზეზია საკვების**

გამოყენება ენერგეტიკული მიზნით, რასაც, თავის მხრივ, მუდმივმოქმედი ფაქტორი აქვს – კაცობრიობის სტაბილური ენერგეტიკული გასაჭირი. ამერიკელები მზარდი ტემპით ხმარობენ უკვე ყველაზე იაფ მარცვლეულს – სიმინდს – სანვავის (ბიოეთანოლის) დასამზადებლად, რომელიც შიდაწვის ძრავებში ბენზინს ცვლის.

პრობლემის გადაჭრაში თუ ვერა, შემსუბუქებაში მაინც მთავრობებს გადაწყვეტი რომელი ეკუთვნით (რაც, სხვათა შორის, იმასაც ნიშნავს, რომ არაკვალიფიციური და კორუმპირებული მთავრობა თავის ქვეყანას და ხალხს ვერ დაიცავს ამ პროცესის ვერც ერთი მიწისსაგან და ვერ მოუპოვებს მას ვერცერთ შესაძლებელ პლუსს). ამ კონტექსტში განსაკუთრებით საინტერესოა ჩვენთვის მსოფლიო ბანკის დასკვნა, რომ **ლარიბი მოსახლეობა შრომის ნაყოფიერების ყოველი ერთი პროცენტის გაზრდისაგან სოფლის მეურნეობაში, სამჯერ მეტ ნამატს იღებს თავის შემოსავალში, ვიდრე ანალოგიური გაზრდისაგან მრეწველობაში ან მომსახურებაში.**

ჩემის აზრით, მოსახლეობის ამა თუ იმ ფენის შველა საკვების გაძვირების პირობებში უნდა ემყარებოდეს არა მისთვის საკვების სუბსიდირებას (ანუ საკვების ხელოვნურ გაიაფებას), არამედ მისი შემოსავლის ზრდას. მიუხედავად იმისა, რომ მოსახლეობის ამა და ამ ფენის შემოსავლის გაზრდა ყოველთვის ვერ გაუხსნორდება მისი საკვების ფასის ზრდას: ეს სხვადასხვა მოსახლეობას სხვადასხვაგვარად ეხება. გაანგარიშებით, ყველაზე მძიმე პერსპექტივა ამ მხრივ აქვს ლარიბი ქვეყნების ლარიბ ქალაქელსა და სოფლის მოსახლეობას, რომელსაც, როგორც ვიცით, რეალურად საქართველოს მთელი მოსახლეობის 57%-ი ეკუთვნის დღეს.

როგორც ვიცით, საქართველოს ხელისუფლების იდეოლოგია გამოირიცხავს ხელისუფლების ჩარევას ეკონომიკურ პროცესებში როგორც კონკრეტული ღონისძიებების სახით, ისე ეკონომიკური „თამაშის წესების“ განსაზღვრაში ამა თუ იმ ნებისმიერი გონივრული, მაგრამ არასტანდარტული (მსოფლიოს ამა თუ იმ ქვეყნისაგან განსხვავებული) ნაბიჯის გადადგმის სახით.

საკვების გაძვირების ხსენებული მსოფლიო პროცესი შეუქცევადია განჭვრეტად მომავალში. აი, ზოგი მონაცემი:

1. სიმინდის მსოფლიო ფასი (150 დოლარი ტონა) 50%-ით აღემატება 2006 წლისას. ეს აისახება ყველა სხვა მარცვლეულის ფასზე. მკვეთრად შემცირდა (150 მილიონი ტონით) მარცვლის მსოფლიო მარაგთა რაოდენობა (ანუ მოთხოვნამ მკვეთრად გადაა-

ჭარბა მიწოდებას). განსაკუთრებით საყურადღებოა, რომ ეს მოხდა სარეკორდო მსოფლიო მოსავლის (1,66 მილიარდი ტონა) პირობებში. მაშასადამე, გაძვირება გაგრძელდება.

2. საქონლის საკვები (ხორციის საწარმოებელი) მარცვლეულის მოთხოვნა მსოფლიოში იზრდება სტაბილურად 1-2%-ით ყოველწლიურად. შეუდარებლად უფრო მკვეთრია, როგორც ზემოთ ითქვა, მარცვლეულის ხარჯის ზრდა ენერგეტიკული მიზნისათვის. 2000 წელს ამერიკაში ბიოეთანოლის (სანვავის) საწარმოებლად მოხმარებული იქნა 15 მილიონი ტონა სიმინდი, 2007 წელს – 85 მილიონი. ამერიკის მთავრობამ შეისყიდა მარცვლეულის მთელი შიდა მოსავლის ერთი მეხამედი.

3. ბუნებრივად ისმის კითხვა: არის თუ არა მოსალოდნელი, საკვები პროდუქტების ფასთა ზრდის საპირისპიროდ, სახნავი მიწების მნიშვნელოვანი ზრდა? მაინცდამაინც არა, რადგან:

– მათი ზრდა შეზღუდულია, ერთის მხრივ, ტყეების გაფრთხილების საჭიროებით, მეორეც, იმით, რომ მათი დიდი ნაწილი ბრაზილიის შორეულ ჯუნგლებშია, რუსეთშია, ყაზახეთშია, სუდანსა და კონგოშია, ანუ ძნელი მისაწვდომია.

– სახნავი მიწების ზრდის საპირისპიროდ, მოსალოდნელია მათი დიდი ნაწილის (20%) დაკარგვა გლობალური დათბობის პროცესის შედეგად. გარდა ამისა, ნავთობის მაღალი ფასები ალბათ შეამცირებს სასუქთა წარმოებას. გაეროს პროგნოზით, 2008 წლის ბოლოსათვის, მსოფლიოში მოსალოდნელია საკვების ფასების ზრდა კიდევ ათიოდე პროცენტით, ხოლო 50 ქვეყანაში 40%, მ.შ. საქართველოშიც. ეს ნიშნავს „წარსულთან (იაფი საკვე-

ბის ხანა დასრულდა) კავშირის განწყვეტას“.

4. საქართველოსათვის არსებითია ვითარების კიდევ ერთი პარამეტრიც: ამერიკული ოჯახის ხარჯში საკვებს დღეს უკავია ერთი მეშვიდედი, ლარიბი ქვეყნების მოსახლეობისაში – ნახევარზე მეტი. საქართველოში 60-70%. მძიმეა იმის გააზრებაც კი, თუ რა შედეგს მოუტანს ქართულ ოჯახს საკვებზე ფასების შემდგომი ზრდა.

5. მთავრობის მიერ მოსახლეობის სასურსათო დახმარების ღონისძიებებში მნიშვნელოვანია ორი ფაქტორი: ექსპორტის შეზღუდვა („ჩემი მოსახლეობის საკვებს სხვას არ მივყიდო!“) და შიდა ფასების შეზღუდვა („არ შეიძლება პური ღირდეს ამა და ამ თანხაზე მეტი!“). ზოგი ქვეყანა ერთ საშუალებას მიმართავს, ზოგი (რუსეთი, არგენტინა) – ორივეს, რასაც ხშირად პოპულისტური ხასიათი აქვს. ზოგი იგებს (ეს, რა თქმა უნდა, ძლიერი ქვეყნებია). მაგალითად, ამერიკელ ფერმერთა შემოსავალი (2007 წელს) გაიზარდა 50%-ით და 89 მილიარდი დოლარი შეადგინა. ყველაზე მძიმედ კი ეს, რა თქმა უნდა, ლარიბ ქვეყნებზე იმოქმედებს, რომელნიც სოფლის მეურნეობის პროდუქციის (საქონლის) ექსპორტიორები იყვნენ, ახლა კი შემომტანნი არიან (საქართველო ერთ-ერთი მათგანია, ასეთთა შორის არასწორი აგრარული პოლიტიკის წყალობით).

საქართველოსთვის ეს ვითარება დამატებით მიწუსსაც შეიცავს: ამ პროცესში იზრდება კეთილდღეობის სხვაობა სოფელსა და ქალაქს შორის ქალაქის სასარგებლოდ (როცა ჯინის კოეფიციენტი 0,4, მაშინ ითვლება, რომ საზოგადოება უთანაბროა). შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ სოფლის, როგორც

ტერიტორიული ერთეულის განვითარების გარეშე (ინსტიტუციონალური მოწყობა), ქართულ სოფელს დაცლა ემუქრება, ანუ მოსახლეობის მასობრივი ემიგრაცია.

გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ღარიბ ქვეყნებში სურსათის იმპორტი იზრდება, ხოლო საერთაშორისო ორგანიზაციების ოპერაციები, რომელნიც ახორციელებენ სასურსათო დახმარებას, მცირდება. საინტერესო ციფრია შემდეგი: **ექსპერტთა შეფასებით, თუ საკვების ფასები გაიზრდება ერთი მესამედით, ეს ცხოვრების დონეს მდიდარ ქვეყნებში შეამცირებს 3%-ით, ღარიბი ქვეყნებისას კი 20%-ით.** მიღებული კალორიების რაოდენობა კონკრეტული ადამიანისთვის შემცირდება 2-10%-ით. საყურადღებოა, რომ ამ მოსახლეობაში შედარებით ნაკლებ დაზარალებული იქნება იმის ორგანიზმი, რომელსაც თავისი საკვები თვითონ მოჰყავს – არც გააქვს და არც შემოაქვს, მამასადამე, ნატურალურ მეურნეობასთან მიახლოებული ცხოვრების წესი აქვს.

გაეროს სასურსათო პროგრამის მონაცემებით, რომლის მიხედვითაც სოციალურად შეჭირვებული ქვეყნები შვიდ ჯგუფად არის დაყოფილი, საქართველომ გასული წლის მეხუთე ჯგუფიდან მეექვსე ჯგუფში ჩამოინაცვლა, რომელშიც სომხეთთან ერთად განთავსებულია აფრიკის 8 ღარიბი ქვეყანა და სადაც წლის ბოლომდე სურსათის 40%-ით გაძვირებაა მოსალოდნელი.

ღვთის წყალობით საქართველო აფრიკა არ არის და თავად მინა-წყალი არ დაუშვებს ადამიანები შიმშილისაგან დაიხსნონ. ქვეყანა, რომელსაც ენერგომატარებლები არ გააჩნია, მსოფლიოში მიმდინარე პროცესების მიღმა ვერ დარჩება. მოხუცების ანაბარა დარჩენილი სოფელი ძალღონე გამოცლილი და დაძაბუნებული აღმოჩნ-

ნდა. საბაჟო შემოსავლებზე აგებული ბიუჯეტის წყალობით, ქვეყნის ბიუჯეტი იზრდება — ხალხი ლატაკდება. უცხოელების სურვილი საქართველოში მინების შესყიდვისა, ძალზე ბუნებრივია. ჯერ ერთი იმიტომ, რომ მათზე აშენებული ბინებისა და კომერციული ფართების ფასი ძალზე მაღალია, ანუ საკმარისი მოთხოვნილებაა, მეორეც, გლობალური დათბობის პირობებში საქართველოს კლიმატი (ტყეები, მდინარეები, ტბები, ზღვა და წყაროები) ძალზე მიმზიდველია. წყალი, რომელიც შესაძლოა სულ რამდენიმე წლის შემდეგ ნავთობზე მეტად გაძვირდეს, მთავრობის ყურადღების მიღმა დარჩენილი. “თბილისის წყალთან” დაკავშირებული პრობლემებიც უმარტივესად გადაწყდა — იგი უბრალოდ უცხოელებს მიყიდეს.

აქედან გამომდინარე, საქართველოში მრავალმხრივი კრიზისია, ამაზე ბანკების კრედიტების გაზრდილი საპროცენტო განაკვეთები ყველაზე ნათლად მეტყველებენ. 36%-მდე გაზრდილი საპროცენტო განაკვეთი გაანადგურებს ისედაც მცირე ბიზნესს და მძიმე ტვირთად დაანვება მენარმეებს, რაც საბოლოოდ დაასამარებს ისედაც გალატაკებულ საშუალო ფენას. ექსპერტთა შეფასებით დაბალპროცენტიანი კრედიტების გაცემამ გაზარდა მთლიანად საქართველოში საბანკო კრედიტების პროცენტული რაოდენობა. ვერაფერს იტყვი, „ბრწყინვალე“ ეკონომიკური სვლა იყო. სამწუხაროა, რომ ამ სახელმწიფო პროექტის ავტორი ყველაზე წარმატებული ბანკირი და ყველაზე წარუმატებელი პრემიერ-მინისტრი იყო.

ცნობილია, რომ საქართველოს საგარეო ვაჭრობის ბალანსის დეფიციტის მნიშვნელოვანი ოდენობა დღეისათვის სურსათზე, მათ შორის მცენარეული ზეთის, შაქრის, ხორბლისა და ფქვილის იმპორტზე მოდის. ეს მდგომარე-

ობა შეიძლება მოსათმენი ყოფილიყო იმ პირობებში, როცა მარცვლეულის წარმოების ყველა ადგილობრივი რეზერვი ამოწურულია, მაგრამ იმ ვითარებაში, როცა ქვეყანაში არსებობს მისი წარმოების გადიდების რეზერვები და ამით სავალუტო რესურსების დაზოგვის საშუალება, მარცვლის იმპორტზე ასეთი დამოკიდებულება, ჩემის აზრით, საქართველოს აგრარული პოლიტიკის შეცდომად უნდა მივიჩნიოთ. საქმე ეხება დარგს, რომელიც მწვავე კრიზისშია და საქონელმწარმოებელს, რომელსაც არავითარი სტიმული არ გააჩნია მუშაობისათვის.

ხორბლის წარმოება ბოლო ათ წელიწადში არასტაბილური და ძირითადად კლიმატური პირობებით იყო განპირობებული. 2001 წელს საქართველოში აწარმოეს 306.5 ათასი ტონა ხორბალი, ხოლო 2006 წელს – 69.7 ათასი ტონა. ამასთან, ყოველწლიურად მცირდება იმ ფართობების მოცულობა, სადაც ხორბლის მოყვანა იყო შესაძლებელი.

ბოლო წლების მონაცემებით, საქართველოს მოსახლეობა მოთხოვნას იკმაყოფილებს საკუთარი წარმოების სიმინდის მარცვლის, კარტოფილის, ბოსტნეულ-ბალჩიულის, ცხვრისა და თხის ხორცის წარმოებით. დანარჩენი პროდუქტებით უზრუნველყოფის მაჩვენებლები 20-85%-ს შორის მერყეობს, მათ შორის მარცვლეულით უზრუნველყოფა 29%-ია, ხორბლით – 9, მცენარეული ცხიმით – 5, ყველა სახეობის ხორცი – 76, რძითა და რძის პროდუქტებით – 84%-ს. ბოლო წლებში საქართველოში შეწყდა მრავალი სახეობის პროდუქტის წარმოება, მათ შორის სასაქონლო დანიშნულების სუფრის ქარხლის, სტაფილოს, ყვავილოვანი კომბოსტოს, საადრეო ბოსტნეულის და ა.შ.

არასწორი აგრარული პოლიტიკის გამო, ქართველებმა ბოლო ორ წელიწადში (2006-2007წწ.) სურსათის უცხოელი მწარმოებლები 116632 მლნ ათასი დოლარით დააფინანსეს. კერძოდ, 2006 წელს საქართველოში იმპორტირებული პროდუქტის ღირებულებამ 487.9 მლნ დოლარი შეადგინა, ხოლო 2007 წელს – 685.5 მლნ დოლარი, ანუ 14%-ით მეტი.

საქართველოს სოფლის მეურნეობაში შექმნილი კრიზისული მდგომარეობის ეკონომიკური ანალიზი გვიჩვენებს, რომ მათი გადაწყვეტა ვერ მოხერხდება მხოლოდ აგრარული სექტორის ფარგლებში, რადგანაც იგი მოითხოვს კომპლექსურ ღონისძიებათა სისტემის შემუშავებას და განხორციელებას. **კერძოდ, საჭიროა შეიქმნას აგროწარმოების განვითარების მყარი საწარმოო და არასაწარმოო ინფრასტრუქტურა, რასაც სასტარტო საფუძველი ძირითადად სახელმწიფომ უნდა ჩაუყაროს.**

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, აუცილებელია მთავრობამ შეიმუშაოს აგრარული პოლიტიკის ახალი კონცეფცია სწორად განსაზღვრული პრიორიტეტებით (რათა მიღწეული იქნეს დარგის პროდუქტიული კონკურენტუნარიანი უპირატესობა), რომელშიც არა უბრალოდ აგრარული, არამედ უფრო ფართო, სოფლის, როგორც ტერიტორიული ერთეულის განვითარების პოლიტიკა იგულისხმება. ხელი უნდა შეუწყოს სოფლად სწარმოო და მარკეტინგულ კოოპერირებას, მინის წვრილ მესაკუთრეთა ნებაყოფლობით გაერთიანებების შექმნას, აგრარული წარმოებისა და გადამამუშავებელი მრეწველობის სწარმოთა ტექნოლოგიურ გადაიარაღებას. ამასთან ერთად, მისაღებია საკანონმდებლო აქტები „საქართველოს სასურსათო უშიშროების შესახებ“, „მრავალდარგოვანი სოფლის მეურნეობის დაცვისა და მდგრადი განვითარების შესახებ“, „სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების შესახებ“, „აგროპროდუქციასა და მისი აღწერისათვის საჭირო პროდუქციაზე (მომსახურებაზე) ფასების პარიტეტის დაცვის შესახებ“ და სხვა, რომლებმაც უნდა შექმნან საკანონმდებლო ბაზა ქვეყანაში აგროწარმოების აღორძინებისა და შემდგომი განვითარებისათვის.

მელზეც იხარჯება უმეტესი ოჯახების შემოსავლის 25%-ზე მეტი.

ჩვენი ქვეყნის მოსახლეობისათვის, პურისა და პურპროდუქტების მოხმარების ფიზიოლოგიური ნორმა 350 გრ ტოლია, მაგრამ მისი რეალური მოხმარება, სოციალურ-ეკონომიკური პირობებიდან გამომდინარე 420-450 გრამს შეადგენს. საქართველოში სასურსათო პროდუქტების მოხმარების სტრუქტურული ანალიზიდან ჩანს, რომ კალორიულობის 65%-ზე მეტი მოდის პროდუქტების 4 სახეობაზე: ხორბლის პურზე, მცენარეულ ზეთზე, შაქარზე და რძესა და რძის პროდუქტებზე, მაშინ, როდესაც ფიზიოლოგიური ნორმით ამ პროდუქტებზე კალორიულობის მხოლოდ 47%-მდე უნდა მოდიოდეს.

საქართველოში, მსოფლიო ბაზრის მსგავსად, ყველა სახის საკვები პროდუქტი გაძვირდა. 2008 წლის პირველ კვარტალში, 2007 წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით პური გაძვირდა 36%-ით, ხორბლის ფქვილი – 27, სიმინდის ფქვილი – 21, რძე – 39, ყველი – 28%-ით. ამავე პერიოდში სამომხმარებლო ფასების ინდექსი 11%-ით, ხოლო სურსათისა და უალკოჰოლო სასმელების ინდექსი 14%-ით გაიზარდა.

ხორბალზე ფასების ზრდამ მძიმე მდგომარეობაში ჩააყენა ხორბლის იმპორტიორი ქვეყნები. ასე მაგალითად, ახალი ფასების გათვალისწინებით ერთი ტონა ყაზახური ხორბლის ფასი საქართველოს საზღვარზე 350-370 აშშ დოლარია. ფასების ზრდაზე მოქმედი ახალი ფაქტორის გათვალისწინებით იგი 380-400 დოლარამდე გაიზარდება. რუსული საექსპორტო ხორბლის ფასი ადგილზე 360-380 დოლარია (ტონაზე), რომელიც სატრანსპორტო ხარჯების დამატების შემდეგ 410-430 დოლარს გაუტოლდება. ერთი ტონა ამერიკული ხორბლის ფასი ადგილობრივ პორტებ-

ში (ხარისების მიხედვით), 350-380 დოლარს შორის მერყეობს, რასაც ემატება 75-80 დოლარი ტონა ხორბლის ტრანსპორტირებისთვის, რის შემდეგაც ფოთის პორტში, ერთი ტონა ხორბლის ფასი იქნება 420-450 დოლარი.

დასავლეთის ქვეყნებში ბოლო პერიოდში ხდება აგრარული პოლიტიკის გადახედვა (2004 წელს ევროკავშირმა მიიღო გადაწყვეტილება ერთიანი აგრარული პოლიტიკის შემუშავებისა და განხორციელების შესახებ), რაც გამოიხატება, ერთი მხრივ, სახელმწიფოს მხრიდან ფერმერებისათვის განუღი დახმარებების (სუბსიდიის) შემცირებაში, ხოლო მეორე მხრივ, იმ მკაცრი ღონისძიებების შესუსტებაში, რაც მიმართული იყო საშინაო ბაზრების დასაცავად საგარეო კონკურენციისაგან. ეს პოლიტიკა უკვე სამართლებრივად აისახა მსოფლიოს სავაჭრო ორგანიზაციის ე.წ. „ურუგვაისა და დოჰას რაუნდების“ დოკუმენტებში.

თუ კი ურთიერთკავშირში განვიხილავთ ზემოაღნიშნულ მოვლენებს, ნათელია, რომ მარცვლეულის ექსპორტიორი ქვეყნების ახალი აგრარული პოლიტიკა გამოიწვევს არსებით ცვლილებებს მსოფლიო ბაზარზე მარცვლეულის მიწოდებასა და მასზე ფასების ფორმირებაში. კერძოდ, **უნდა ვივარაუდოთ, რომ სახელმწიფო ბიუჯეტიდან ფერმერთა დასახმარებლად გამოყოფილი სახსრების შემცირება გამოიწვევს მარცვლეულზე დანახარჯების და შესაბამისად ფასების ზრდას, რაც ფაქტობრივად კომპენსირებულ უნდა იქნეს იმპორტიორი ქვეყნების მიერ.**

რა უნდა ვაკეთდეს ქვეყანაში არსებული მარცვლეულის წარმოების რეზერვების სრული ამოქმედების მიზნით?

შესაბამისი გათვლებით დადგენილია, რომ საქართველოს ყოველწლიუ-

რად სჭირდება 1700-1800 ათასი ტონა (სასურსათო და საფურაჟე) მარცვლეული (ამ მოცულობაში შედის ფიზიოლოგიური ნორმით გათვალისწინებული ხორცის და ხორცპროდუქტების, რძის და რძისპროდუქტების, კვერცხის საშუალო დონეზე წარმოებისათვის საჭირო მარცვლეული), საიდანაც უშუალოდ სასურსათო დანიშნულების უნდა იყოს 750-800 ათასი ტონა. პურზე და პურპროდუქტებზე გადაანგარიშებით ეს მოცულობა 680-690 ათასი ტონას შეადგენს, რომლისთვისაც საჭიროა 525-530 ათასი ტონა ფქვილი. აქედან, ადგილზე წარმოებული ხორბლიდან დღეისათვის შესაძლოა მიღებული იქნეს 120-140 ათასი ტონა ფქვილი (140-150 ათასი ტონა სასაქონლო ხორბლის წარმოებიდან გამომდინარე საშუალოდ). დანარჩენი ოდენობა კი იმპორტით უნდა იქნეს უზრუნველყოფილი.

საქართველოში რეალურად შეიძლება სასურსათო მარცვლეულის (სიმინდის ჩათვლით) იმ რაოდენობით წარმოება, რომელიც აუცილებელია პურსა და პურპროდუქტებზე მოსახლეობის მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად. ამისთვის, უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა ხელისუფლების ნება და ქვეყანაში ისეთი სასოფლო-სამეურნეო წარმოების სპეციალიზაციის და დარგობრივი სტრუქტურის შექმნა, რომელშიც უმთავრესი პრიორიტეტი მარცვლეულის წარმოებას მიენიჭება. საამისოდ დღეისათვის არაა საჭირო დამატებითი მიწების გამოძებნა მრავალწლიანი ნარგავების გაჩეხვის ხარჯზე. მნიშვნელოვანი რეზერვი ამ მიმართულებით სახელმწიფო საკუთრებაში დარჩენილი სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის (450 ათასი ჰა ინტენსიური სავარგული) გონივრული გამოყენებაა. კერძოდ, მხედველობაში გვაქვს სახელმწიფო საკუთრებაში დარჩენილი სასოფლო-სამეურნეო მიწის გრძელვადიანი იჯარით გაცემა შეღავათიანი პირობებით და მარცვლეული

ნათესის განთავისუფლება გადასახადისაგან. შესაძლოა გამოყენებული იქნეს, აგრეთვე, წარმოებული მარცვლის სახელმწიფო გარანტირებული შესყიდვის (სახელმწიფოს გადაქცევა ქვეყნის სოფლის მეურნეობის პროდუქციის არა მარტო მთავარ დამკვეთად, არამედ მთავარ მყიდველად და განმანაწილებლად. იმ შემთხვევაში, თუ აუცილებელი იქნება ბაზარზე მდგომარეობის სტაბილიზაცია), შეღავათიანი საკრედიტო (სპეციალური აგროსაკრედიტო სისტემის ფორმირება) და საღაზღვევო სისტემები, აგროწარმოებაში გამოსაყენებელი დიზელის სანავაის აქციზისაგან, თესლის, მინერალური სასუქებისა და შხამქიმიკატების საბაჟო და დამატებული ღირებულების გადასახადისაგან განთავისუფლება, მარცვლეულის მარეგულირებელი სამსახურის ფორმირება, ფინანსურად და ტექნოლოგიურად უზრუნველყოფილი სახელმწიფო მიზნობრივი პროგრამა „მარცვალი“ შემუშავება-რეალიზაცია, სახელმწიფო სუბსიდიების გამოყენება (რაც არ ეწინააღმდეგება ვმო-ს ხელშეკრულებას, რომელიც იძლევა დამატებითი გამოანაკლისის დაშვების შესაძლებლობას შემდეგ შემთხვევაში: ა) როდესაც ამა თუ იმ პროდუქტზე დახმარების მთლიანი მოცულობა არ აღემატება, წარმოებული პროდუქციის მთლიანი ღირებულების 10% განვითარებადი ქვეყნებისათვის და 5% განვითარებული ქვეყნებისათვის; ბ) ასევე მხარდაჭერის საერთო ვალდებულებებში არ ჩაითვლება ის დახმარება, რომელიც მიმართულია არა რომელიმე პროდუქტის წარმოებაზე, არამედ მთლიანად სოფლის მეურნეობის განვითარებაზე. ამ შემთხვევაში დახმარების მოცულობა არ უნდა აღემატებოდეს სოფლის მეურნეობის პროდუქციის მთლიანი ღირებულების 10% განვითარებადი ქვეყნებისათვის და 5% განვითარებული ქვეყნებისათვის. საქართველოს მიეცა უფლება გამოიყენოს აგრარული სექტორის მხარ-

დასაჭერად 150-200 მლნ აშშ დოლარის ექვივალენტური საშუალებები, ვმო-ში განვერიანების წლისათვის ქვეყანაში წარმოებული მშპ-ის გათვალისწინებით. ზემოაღნიშნული უფლების გამოყენებას ამჟამად ხელს უშლის საქართველოს მიერ ვმო-ს წინაშე აღებული ვალდებულება – არ გამოიყენოს ეროვნული ბაზრის დაცვის ზემოხსენებული ლონისძიებები, ვიდრე არ იქნება ამ ორგანიზაციის მოთხოვნათა შესაბამისი და სრულყოფილი საკანონმდებლო – ნორმატიული ბაზა. აქედან გამომდინარე, საჭირო არ არის იმის მტკიცება, რომ უნდა დაჩქარდეს ვმო-ს მოთხოვნათა შესაბამისი ნორმატიული ბაზრის შექმნა, რასაც ობიექტურად კარნახობს ქვეყნის შიდა ბაზარზე შექმნილი რეალური მდგომარეობა. მხედველობაში გვაქვს ადგილობრივი საქონელმწარმოებლების არათანაბარ კონკურენტულ გარემოში ყოფნა, სათესი ფართობების სახელმწიფო რეგულირებისა და ცალკეულ კულტურათა შორის მათი განმანაწილების ეკონომიკური მექანიზმის დაკანონება, ძირითადი პროდუქტების წარმოების რეგულირება და სხვა. პრობლემის გადაჭრაში მთავრობას გადამწყვეტი როლი ეკუთვნის.

მეცნიერთა და სპეციალისტთა გათვლებით, სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის ტრანსფორმაცია იძლევა იმის საშუალებას, რომ ქვეყანაში მარცვლეულის ნათესი ფართობი გაიზარდოს 180-200 ათასი ჰა-ით, ანუ 400 ათას ჰა-მდე. სახნავი მიწების ასეთი სტრუქტურული ტრანსფორმაცია საშუალებას იძლევა საქართველოში საშუალოვადიან პერიოდში წარმოებულ იქნეს 1,4-1,5 მლნ ტ. მარცვლეული (მათ შორის ხორბლის წარმოება, რომელიც წლიური მოთხოვნის 65-70%-ს დააკმაყოფილებს, ამჟამად არსებული 20-25%-ის ნაცვლად), რაც სრულიად საკმარისია ქვეყნის სასურსათო უშიშროების უზრუნველყოფისთვის (საკმარისობის კოეფიციენტის მიხედვით).

ჩვენს მიერ შესრულებული გათვლებით, ხორბლის წარმოების კომპონენტების მაქსიმალურად გაძვირების პირობებში საქართველოში შესაძლებელია ხორბლის წარმოება, რომლის სარეალიზაციო ფასი, საბოლოო ანგარიშით, ერთ ტონაზე 330-350 აშშ დოლარი იქნება, ხოლო სანავაზე ფასის შემცირებისა და ხორბლის საშუალო მოსავლიანობის (30-35ტ.) ზრდის პირობებში, მასზე ფასი 250-280 დოლარის ფარგლებში ჩამოყალიბდება.

დაბოლოს, საქართველოს ეკონომიკური (მათ შორის, სასურსათო) უსაფრთხოება დამოკიდებული იქნება საკუთარი ხელით შექმნილ გარანტიებზე, რომ ქართველი ხალხი შიმშილით არ დაიხსოვება.

